

אגרות ביאליק

אגרות נ. ביאליק מכונסות ומסודרות בצורה הערות על ידי פ לחובר. כך ראשון תרין-תרס"ה. הוצאת "דביר", תל-אביב, תרצ"ח

בגרות, חבל תחבולות איך להחליץ ממנו צד חייו, אבל גם שירתו נתחסנה באי-תם הימים. אז שוכלל גם את "המחמיר", וכתב את מכתבו הידוע לאחד העם, על דמות המחמיר כפי שהוא מבין אותו.

בשנת תרס"א כשביאליק התיישב באודיסה היה מתהלך בסביבת ידידיו ורעיו לא היה לו למי לכתוב סכתבים נאמנים. ואמנם לתקופה זו בחייו שהיה גמר התכונות הפיזיות אין כמעט כל חד באגרות והכסוי כרובה בהן על הגלוי. לעומת זה כתב ביאליק אז את מכתבו האוטוביוגרפי הנודע לר"ר קלוזנר המבריק בהן וקסם לא ישועה. מכתב זה המלא השתפכות נפש, וידיו נלכס ולירי שייך לקטעים הנפלאים ביותר בפרוזה של ביאליק.

תוכן חייו ומקסיים ניתן למכתבו ביאליק מהקופת עריכתו של "השלח". כאן נתגלה ביאליק החדש, המחלה בביטחה בשביל הספרות העברית, עי-סד איתן ומצוץ בסלע, ראשון לחכמה הסופרים העברים החדשים וגם חג נאמן להם, טוב ומיטיב, מעודד כל מי שיש בו ניצוץ של כשרון אמיתי, מטפה ומלהיב אותו. וכמה הוא יודע גם לל עוג על נכירה כשרון. כיצד הוא מתלוצץ על האמתות עם הבליטוריסטיקה שקבל ממערכת "השלח" — איך הוא מוציץ את דלוחם של כל אותם העלובים, שה ציפו את סל המערכת. מענין הוא גם סב תבו אל ד"ר קלוזנר בדבר "אחיאסף" תרס"ד, הוא מלמף ומאמץ, מתרף וכו' עט, — אין מנוס מעטו.

מענינת ומלאה התרוננות היא הת קופה שישב ביאליק בוארשה וטיפל ב"השלח", עברו ימי הלגטים, ההיסוסים, הסבל והכבדות, הוא יצא לדרך המץ ואבוקת השירה העברית בידו — והוא שופע חום וידידות. חד להלך רוח זה אנו מוצאים במכתבים הרבים שכתב לחבריו באודיסה ש. בן ציון ורביניצקי, לסופרים הצעירים באו תה תקופה, מענין ואופיוני הוא המי חב ל. ח. בד נר. בידוע נהג ביאליק איזה זמן שלילה בכרנר וב"המעורר", אולם בימי עריכתו של "השלח" כתב לכרנר כדברים האלה: "אובל לומר לך בהחלט, שאתה הוא המספר העברי החי דש של תקופתנו בנובך המובן של המ לים האלה. מי שייבקר את ספוריך עם ה"תיאוריה סלובסנסקי" ביד ומצא בהם חסרונות גדולים וקטנים, הארכיטקטו ניקה, צולעת", בריות שלא לצורך, אני כות וקצב שלא בטקום וכדומה, אל מה לי ה"תיאוריה סלובסנסקי" אם וד את אני נפש חיה, רגש לוחט ורעון שרף מחלהלים בכל שורה ושורה ומפ פרים בכל אות ואות וכמה דקות, וכמה "אמת" — אין לי מלה אחרת — כמה בקשת אמת וכמה רעל משוקעים" — (שם רס"ט), הערכה הדה יותר ומנובש יותר ליצירת ברנר לא ניתנה בשום מקום.

האגרות שכתבו בכרך ראשון מקיפה המש עשרה שנים מחיי ביאליק — הוא מוולווין וכלה בימי היותו ראש משוח ישראל, ובמה היונונות ביאליקאית מחלה לת בכל אגרת ואגרת. כמה יודע הוא להאציל מחן והסדר נפשו על מכתבו אלו. עונג רב להתיחד עם אישיותו של ביאליק, כפי שהיא מבריקה בבלא האינטימיות באגרות אלו. וראי שתהארות וההערות של המסר פ. לחובר מועילות להבנת תוכן המסר בים ועניניהם וראוי הוא המסדר לשנ על שהמציא לנו חומר חיוני ומ פרכם זה ונתן אפשרות לשהות בסוח תו הקרובה ביותר של המשורה. נתן גרינבלאט

ניצקי, בשעה ששלח את "אגרת קטנה", שיודיע לו על כשרונו ואם נמצא בו כשרון בכלל. ולאחר זמקירב הוא כתב לוי: "והנני מנלה לך כי קצרה נפשו בכל שירי אשר כתבתי עד הנה כי כל אלה הם "קטנות" ואין עדותם עדות על כשרון שגורר. שירים קטנים כאלה וכאלה יכתב כל איש בימי חייו הבלוי". (שם פ"א). ענות וצניעות יוצאת מנדר הרניל מוצאים אנו גם במכתבו לאחד העם, כתשובה על ההזכנה להשתתף ב"השלח". קשה, בעצם, להבין, מה המריץ את ביאליק, שכבר יצר או יצירות פיזיות חשובות לדבר בלשון כזו, אם הכרה גדולתו של הרבי שלו היא שגרמה לכך או דברך פנימי ומשבר נפשי. וכה דבר ריו לאחר העם: "רב לי, אם אתענג כחד שאי על עמלם של סופרים מומחים כמון וכיוצא בכ. ואני, מה כי אדחק להיכללם. אין לי ההכנה הנחוצה ולא הכשרון הדרוש שימלאני לכבי להשתתף בעבודה מכתב-עתך העתיד לבוא" (שם פ"ב) ואמנם יחד עם הביטול לעצמו, מבטל ביאליק גם-עתה את משוררי זמנו: "רעתה שירתנו עד שנשתאבה ואי-נה עולה על שולחן אדם הגון, שיעור קומתם של משוררינו הקיימים עוד פחות מא פס, כל השנתם בשירה מצטרפת לחשבון קטן של השתמות כחד רגזים וכירור מלים יפות בודדות". פסק דין כזה הוציא ביאליק הצעיר על משוררי רי זמנו ולא חרד עטו מפני הנהק והד אגרות של אלו...

עד היכן הגיע או יאושו של ביאליק בעצמו רואים אנו מפיסקה זו במכתבו לרביניצקי: "יודע אני בעצמי, כי לא יימשכן ימי עבודתי ב"השלח", מחוסר-הכנה וכשרון וסוף סוף תקיא אותי ארץ הסופרים מנהלה" (שם פ"ט), על הלך-הזהו של ביאליק באותם הימים אתה למד גם מכתבו לברדיצבסקי, שהביע את חפצו לכתוב על שירתו וביקש מביאי-ליק חומר על עצמו. ביאליק ענה לו בהוך שאר הדברים: "אם באמת אנכי או פעלי הוא, מראה ספרותי שראוי הוא לשים לו לב מאחד הצדדים", תהי נא פומתי-הלב הזאת כלאחר יד ולא מיהי רת (שם צ). וראוי להעיר, כי בדרך כלל היה יחסו של ביאליק אל חסיסת "הצעיר-רים" ואל ברדיצבסקי שלילי בהחלט. חד לדעתו ולדבריו המענינים בזה אנו מוצאים במכתב אחר לברדיצבסקי וגם לרביניצקי. הוא מנלה שם הערצה שאין לה שיעור לאחר העם ועומד לצדו במלי-חמתו ב"צעירים". בטוי לאותה הערצה והערבה ספרותית עכורית עמוקה לפע-לו של אחד העם אנו מוצאים במכתב שכתב ביאליק מסוסנוביצי-לקבוצת סופ-רים עברים באודיסה, שהתכוננה לחוג חג עשר שנות עבודתו הספרותית של אחר-העם.

במכתבים של ביאליק מתקופת סוס-נוביצי מחלהלת אמנם תאניה על הקחות, המטמום והשעמום שמסביב, אבל הוא עצמו, כפי הנראה, נרפא קצת ממשברי-נפשו, שהעיק עליו, טיפל או בהוצאת קובץ שיריו על ידי בן אבינדר, הרי יאושו המר נעשו רפים יותר, אמנם ראה את עצמו עומד על פרשת דרכים, תיכן תכניות לבוא לאודיסה להתכונן לתעודה

את ההלל על כל הוצאות בן אבינדר-דור. לרעתו, בכל הוצאותיו בין בספר-רים ובין בשירים רב — על הסוב והיפה (שם ס"ב). ובמכתב אחר: "מה דעתך על החרונות אשר פרצה ונברה בעת הזאת בשירה העברית? אין כשרון ואין רעיון חדש, אין ידיעת הלשון ואין ניצוץ אלהי, אבל יש כאן אחיות עינים ושרלכטניום", רוח של עמעום והרהורים בטלים, רוח ריקניות והכלי שוא הפיר-הים באוירו של לב נעור וריק שורה על כל פרי עטם, אין רעיון שלם ומתוקן רק רפרוף ורהיפה שמחית, מלבד השקר והרמיה הכוללת בכל שיריהם. כי יבכו לשבר עמם הנדול כים ואם על ציון ית-נענעו בלב ולב ידברו" (שם ס"ט): במכר-תב קצר זה מותח ביאליק בקורת ועומה על שירה קדחת זו של הקופת בינים בין גורדון וביאליק ולפי כוח-הכסוי התוקפני שבו כבד נתגלה כאן בעל "שירתנו הצעירה". והן נכתבו הדברים בשנת תרנ"ה, כשהיה הכותב בין עשר-רים ומעלה. לעומת החרונות הנכובה של רוב משוררי זמנו הרניש ביאליק את יתרונו שלו והדגיש זאת בצורה כבושה, כך, למשל, הוא מעיד על שירו "אגרת קטנה": "התוכן אשר בשיר זה ארסה כי טוב הוא. דברי יצאו ממעי-מעי הלב, דמעותי אינן דמעות-שוא, אשר לא תעוררנה כי אם קוצר-רוח כרמעות ילדים. שפלות, חיי כלבים, יאוש כללי וחוסר-אמונה בקדושת היסורים והנלות, התאהזות שאינה של קיימא ולבסוף הד תקופה החדשה, שאין מרד-תה כרורה לעם ואולי גם לגדוליו — אלה הם החומר לשירי זה" (שם ע"א). כל המכתב הזה מוקדש לכירוד הרעיונות שהוכעו ב"אגרת קטנה", וכאחת הוא מעמירנו על תפקיד המקונן של התקופה, ורואה את גורדון כמקונן הנדול ביותר של תקופתו, שהגיע בשתים שלש שורות יותר סאלפי קינות כל משוררי דורה. כמה הותכת ונאמנה ההערכה שהעריך ביאליק העלם את גורדון, לעומת הבקר רת של לי ונבלום ובריינין שני סו, כל אחד לפי דרכו, להסיר כתר השיר רה מעל משוררה הנדול ביותר של הקור-פת ההשכלה.

ביאליק הצעיר זכה בכלל לקבלת פנים חמה בספרותנו, שהיו היו אז ימים של קרירות ויבושת ספרותית ואם משורר מתחיל זכה לתשומת לב, היה סימן טוב לו. העננה הקלה האחת שהעיבה את אפי-קו היתה הבקורת הקסלנית של אלכסנדר בראגין, שניקר ב"ווסחוד" את הקור-בץ, "במורה ומסערה" לבריינין ובטל, דרך אנכי, את שיריו של ביאליק עד כדי שלילה נמורה של כשרונו. בקורת עלובה ומטומטמת זו, שנכתבה בליצנות של קלסה, ציערה אמנם את ביאליק, אבל לא דיכאה את רוחו. במכתבו לרביניצקי הוא כותב בענין זה: "יש רגעים כאלה, שאני בעצמי יודע בהם מדת כשרוני ושעור קומתי ואין ביד שום מבקר להנרילו ולי-הפטינו". אולם אם היו רגעים כאלו שביאליק הכיר את מדת כשרונו, הרי לא מעטים היו הרגעים של הולשת ורפיון רוח שבהם, ניסרתו תולעת הספק והרעי-לת את רוחו. כך, למשל, ביקש את רב

בשיחתו של ביאליק הרהוטה, ברושת הרעיונות וההכרעות, נגיה הדב והפשטה, כן הן אגרותיו, מעין שיחה שכתב. ולפיכך גלומות בהן אפשרויות רבות להבהרת אפיו ופנתחות הן כמה גמבים להצוץ דרכם לחוך חייו הפני-מיים וגם לתוך ככשונה של יצירתו, ועוד סנולה להן, וכפיהוד לאגרות שכתבו לספר ראשון את, שנכתבו רובן כבילן בזמן שביאליק לא זעלה גם על דעתו, שילנו צפונותיו אלו, לא דאה לפניו את הדרות הבאים, שיקראו באגרותיו בער-שים בתוך שלחם, והיה חפשי וטבעי בכימויו, לא קשט את עצמו, לא דסן את עטו, לא התייפה, כדרכם של אור-תם מפורסמים המכוונים אגרותיהם כלפי התיסטוריה.

את ספר האגרות פותחים שני מכתבים ארוכים של ביאליק אל חכרו כהובים מוולווין. בעצם אין הם מכתבים כמש-מעות מקובלת, אלא כתביוודיו, המית-נפש ורוח נכאה, של עלם נרדף הסובל מתגרת יד קרובים ומדריכים היודעים רק להציקו, להשפיל את כבודו, להתפלס בו ובכשרונותיו. מרירות ורעל בעד תונה גדולה מחלהלים בשורות ראשונות אלו, ומקופלים בהן כמה וכמה שפירים לשירים ליריים העתידים לבוא. האלגיות שבישרי ביאליק שלאחר כך — הרם עיה מכתבים אלו שגרמות בהם אי-שיותו גם בפיוט וגם בהנות. מכתבים אלו מודגשת בהם ראשית רטם נשמה פיזית פצועה ודוויה הכתפתלת כחד-ליה.

לאחה שתי תעודות היות ומפרכסות אלו של כהוד הישיבה ושכחם נפרד המשורר מילדותו הענומה ועלומי הקור-דים ושם את פעמיו לקראת האגרת הלור-נות בערפל כבד — באים המכתבים אל י. ח. רביניצקי מימי "ראשיתו" של ביאליק בספרות, ובהם מתמנים שני קוים בתכונתו של ביאליק הנראים אולי כסותרים זה את זה, אבל באמת אינם אלא פרי מצבי רוח שונים ומשברי-נפש עמוקים שעברו על ביאליק הצעיר. מכאן אנו רואים בביאליק צניעות כבושה, הססנות ומפקפקנות בכל הנוגע לכשרונו, ככל שהוא כתייחד עם נפשו ותיחה על עולמו הפנימי, ומכאן אנו רואים אמונה בכוחותיו והכרת ערך עצמו בכל פעם שהוא יוצא מר' אמותיו ומסחבל ביציר-דת זולתו. כמה פעמים הוא מדגיש במכ-תבים אלה, כי שיריו טובים בעיניו: "לא אכתד כי נמצאים אתי שירים יפים מאד בסגנונם ובתכנם" (אגרות נ"ב), ביחס לקינות על מות גורדון מהנה ביא-ליק את דעתו בפסקנות והריפות ואומר: "לו ראה יל"ג ז"ל מי ואיך יספידוהו — ושב למות" (שם כ"ה) והוא חושב שקוי-נחו עולה על כל שנכתב על מות גור-דון וכמות, שתמצא הן בעיני רביניצקי. בכלל ניכר, בו בביאליק הצעיר חוש הכי-קורת המפותח והערכותיו של רוב שירי זמנו קטלניות ממש. וכן נקרא: "איני יודע מדוע נומרים כל המבקרם פה אחד

עולה על כל קשייהלשון והפירוד הפוליטי. תפיסה זו הדרושת מפילוסופיה קסימסנציאלית את כסיסה החברותי הדיצדדית היא, כמובן, ואין לה הכוונה למצות את כל עומק המחשבה הנמצא במשנתו הפילוסופית של רי-זנצוויי. אולם אם אנו כוהנים את השיטה לא לפי התוכן הפילוסופי המופשט שלה, כי אם מכהינת חכשרה ליעשות נדרם מדריק, בהכרח נדרש מפילוסופיה אקסיסטנ-ציאלית את עצמה, כלומר את הצק-סיסטנציאליות שבה. נתן רומנשטרייך